

Project Erfgoedlijn Limes Zuid-Holland 2024

Naam project	De Romeinen in Hazerswoude
Gegevens aanvrager	Stichting Historisch Museum Hazerswoude Dorpsstraat 66 (vestigingsadres en postadres) 2391 BK Hazerswoude-dorp website: https://www.museumhazerswoude.nl/ Facebook: https://www.facebook.com/p/Historisch-Museum-Hazerswoude-100069367470720/ email: conservator@museumhazerswoude.nl telefoon: 0653296554 (voorzitter/projectleider: Leon van der Werf) Stichting Historisch Museum Hazerswoude is opgericht 31 maart 1995. Op dat moment heeft het voor 1 gulden het rijksmonument aan de Dorpsstraat 66 (gedateerd 1635) verworven van de toenmalige eigenaar met een restauratieverplichting vanuit de toenmalige gemeente Hazerswoude. Middels restauratie waaraan ook veel inwoners van Hazerswoude hebben bijgedragen is het pand geschikt gemaakt voor gebruik. In dit pand is het museum sindsdien gehuisvest. Het museum heeft 3 zalen. De middenzaal wordt ingericht voor de vaste tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude. Al sinds 25 jaar is het museum in het bezit van een verzameling Romeinse vondsten die in een vitrine in zaal 1 uitgesteld staan. De stichting ontvangt geen subsidie van de gemeente Alphen aan den Rijn. De stichting werkt volledig met (inmiddels ca. 25) vrijwilligers en heeft ca. 300 donateurs vanuit de plaatselijke bevolking. De stichting heeft een culturele ANBI status. Alle lijnactiviteiten in dit voorstel worden voor zover niet anders aangegeven uitgevoerd door en met de vrijwilligers van het historisch museum.
Aanleiding	De vraag: Hazerswoude, ontbrekende schakel in de Limes? Het begon met de vondst van Romeins aardewerk en metalen voorwerpen tijdens de verbreding en verlegging van sloten aan de rand van de nieuwbouwwijk Westvaartpark in Hazerswoude-Rijndijk door een amateurarcheoloog begin juli 2021. Al gauw was duidelijk dat het ging om een nieuwe vindplaats met een duidelijk Romeins-militair karakter. Reden voor o.a. de gemeente om opdracht te geven voor nieuw onderzoek. Dit werd door Onderzoeksbureau Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie en anderen, waaronder leden van de AWN en medewerkers van het RMO, uitgevoerd. Van 2 t/m 19 augustus 2021 werden proefsleuven gegraven. Gezien de aard en hoeveelheid van de vondsten werden er van 25 oktober t/m 12 november 2021 nieuwe opgravingen gedaan.

	Dit onderzoek heeft geleid tot vele opmerkelijke vondsten en legde een deel van de Limesweg en andere infrastructuur bloot. De vondst van Romeinse munten half januari 2022 door een lid van de AWN afdeling Rijnstreek in een zandhoop aan de randen van het Westvaartpark was opnieuw aanleiding tot opgravingen. Deze vonden plaats in april 2022. Wederom werd toen een deel van de Limesweg gevonden. Vervolgopgravingen in april 2023 leverden de meest bijzondere vondsten op: de eerste Romeinse mijlpaal langs de Limes van Katwijk naar Nijmegen en een houten Tabula Ansata compleet met de spijker waarmee hij toentertijd aan iets bevestigd was. De eerste in Nederland. Zoveel vondsten (bij elkaar ca. 40.000 objecten) van belang in de nieuwbouwwijk Westvaartpark zijn de aanleiding om deze en het verhaal achter de vondsten en bevindingen te borgen voor Hazerswoude en zichtbaar voor en levend onder de inwoners van Hazerswoude en andere geïnteresseerden te houden. De vondsten maken duidelijk dat er ook tussen de destinaties castella Matilo in Leiden en castella Albaniana in Alphen aan den Rijn Romeinen verbleven hebben. Tot nu toe ontbrak een directe basis voor deze mogelijk wel vermeende locatie. Er is een schakel in de Limes ter hoogte van Hazerswoude! Door de vondsten ten toon te stellen in het museum in Hazerswoude dorp maken we het verhaal van de Romeinen in Hazerswoude bekend, beleefbaar en bereikbaar. Daarbij benutten we alle denkbare mogelijkheden door middel van wandelingen, fietsroutes en vaarroutes. Door het "achterland" van Hazerswoude dorp te verbinden met de Rijn kunnen we bovendien het verhaal over het landschap van toen en het landschap van nu vertellen en zo de historie van de blauw-groene omgeving verdiepen voor de hedendaagse bezoeker.
Doel	• Permanente publiekstentoonstelling en audiovisuele presentatie van vondsten (en/of replica's) uit de Romeinse tijd in ons woongebied in het museum in Hazerswoude dorp. <i>Bezoekers van het museum beleven door de tentoonstelling en het verhaal hoe de Romeinen en inheemse bewoners in het blauw-groene buitengebied tussen de grote castella in Leiden en Alphen geleefd hebben tussen ongeveer 19 voor Christus (Romeinse legioenen settelen zich in Nijmegen) en 500 na Christus (implosie van het Romeinse rijk).</i> • Informatiezuil en replica van de Romeinse mijlpaal (ervan uitgaande dat de fragmenten van de mijlpaal tot een complete paal met inscriptie kunnen worden gereconstrueerd) op of nabij de vindplaats aan de rand van het

	Westvaartpark vertellen het verhaal en maken een directe verbinding met de vindplaats, de Limes en de Romeinen. <i>De vindplaats aan de noordwest rand van het Westvaartpark is direct benaderbaar te voet en per fiets vanaf de Rijndijk. Er komen toegangswegen niet alleen vanaf de Rijndijk maar ook vanaf de Gemeneweg. Ook vanaf het water van de Oude Rijn is de vindplaats direct gelegen naast de grote hoogspanningsmasten te zien (ter hoogte van de westzijde van de boerderij op Rijndijk 107.)</i> <i>Het Westvaartpark bevindt zich op loopafstand van de N11 parkeerplaats langs de Gemeneweg ter hoogte van Hazerswoude-Rijndijk.</i> <i>De bussen uit Leiden, Zoetermeer, Boskoop en Alphen aan den Rijn stoppen direct bij de entree van het Westvaartpark vanaf de Gemeneweg. (OV: bus 165 Zoetermeer/Alphen aan den Rijn) en bus 187 Boskoop/ Leiden).</i> <i>Het toekomstige station aan het Westvaartpark (2026 gepland) biedt bovendien extra mogelijkheden om mensen van buiten het gebied toegang te geven.</i> • Een vitrine in dorps huis De Som in Hazerswoude-Rijndijk met vondsten en uitleg alsmede verwijzing naar het uitgebreidere informatiepunt in het museum in Hazerswoude-Dorp. <i>Voor de inwoners van Hazerswoude Rijndijk voelt de vindplaats als iets van hen. Om te stimuleren dat zij de tentoonstelling in Hazerswoude dorp gaan bezoeken willen we een voorproefje ervan voor hen in dorps huis de Som realiseren.</i> • Het verbinden van de bestaande Limes destinaties in het groenblauwe buitengebied tussen Leiden (RMO en Matilo) en Alphen (Albaniana, Archeon, Nigrvm Pvlvm) door het realiseren van nieuwe en aanpassen van bestaande fiets-,wandel-en vaarroutes die voor inwoners en dagrecreanten de Oude Rijn en/of de vindplaats verbinden met het museum.
Resultaat	Inwoners van de voormalige Rijnwoudse kernen (Hazerswoude- Rijndijk, Hazerswoude-Dorp, Benthuisen en Koudekerk aan den Rijn), van Alphen aan den Rijn en bezoekers/dagrecreanten uit de Randstad en toeristen van verder weg leren over de aanwezigheid van de Cananefaten en Romeinen én over het belang van water door de eeuwen heen voor ons leefgebied. <i>De verbinding tussen de Oude Rijn en Hazerswoude dorp laat ons nu een weidelandschap zien, het Romeinse landschap was heel anders (een veel bredere Rijn, moeras afgewisseld met bos), en daarvan willen we de bezoekers steeds bewust maken: wat is er veranderd, wanneer, en wat heeft dat voor</i>

	<i>consequenties gehad. De routes door het gebied geven direct zicht op de impact van het water: laag veen, wordt afgewisseld met ontveende en weer drooggemaakte polders (de 7 nog aanwezige molens zijn visueel vanaf ver zichtbaar) allen met een andere diepte tov NAP! Voor menig buitenlander een niet te begrijpen aspect.</i>
Proces omschrijving	Het project bevat de volgende lijnen: Lijn 1: Realisatie van een informatiezuil/bord én replica van de mijlpaal op of nabij de vindplaats in de nieuwe wijk Westvaartpark in Hazerswoude-Rijndijk. Lijn 2: Informatiebord met informatie over wandel- en fiets- en vaarroute(s) bij de N11-parkeerplaats langs de Gemeneweg én bij het toekomstig station (2026) langs de spoorlijn Leiden-Utrecht nabij het Westvaartpark. Zolang er nog geen station is plaatsen we dit bord bij de TOP locatie Jeu de Boer aan de Galgweg. Lijn 3: het ontwikkelen van een toeristische wandelroute met het verhaal van de Limes en de Romeinen. Het maken van foto's en het drukken van een folder met die route die via de bestaande uitdeelpunten door stichting PReT wordt uitgezet. Deze activiteit wordt gedekt uit de reeds bestaande Limes pot van de gemeente Alphen aan den Rijn. Via het Nederlandse Limes samenwerkingsverband inzetten dat de bestaande Limes (lange afstand) wandelroute 16 (Wandelnet.nl/ Romeinse Limespad met dagetappes) wordt aangepast en wel op de volgende wijze: <u>Dagetappe 3</u> 1) <i>De huidige loop van dagetappe 3 zal omgelegd kunnen worden naar het Westvaartpark. Ter hoogte van de oude sluis op de Vierheemskinderweg kan een kerkepad langs de Westvaart genomen worden die een stukje langs de N11 loopt en uitkomt op de parkeerplaats aan de Gemeneweg. Vandaar kan via de Gemeneweg de informatiezuil en mijlpaalreplica in het Westvaartpark bezocht worden. Terugkomend kan langs de Gemeneweg de Galgweg bereikt worden om de oorspronkelijke wandelroute te vervolgen.</i> 2) <i>Door het bestaande reeds in de route opgenomen boerenlandpad (achter Jeu de Boer, Galgweg 5) te verlengen met 500 meter, zodat het einde van dagetappe 3 uit komt midden in Hazerswoude-Dorp alwaar een bezoek aan het museum gebracht kan worden en gebruik gemaakt kan worden van horeca direct naast het museum op het Raadhuisplein (Grand café De Egel). Dit is dan het nieuwe eindpunt van dagetappe 3.</i>

Dagetappe 4

*Op gelijke wijze kan **dagetappe 4 starten in het centrum van Hazerswoude-Dorp op het Raadhuisplein** alwaar eerst een bezoek aan het museum en desgewenst horeca met terras (grand café De Egel) kan worden gebracht. Via het Pad van de Groot (Oostgeerpolder) en het Kerkevaartpad, wordt doorgelopen tot de uitspanning Klein Giethoorn in vaardorp Het Rietveld waarna deze etappe vervolgd wordt via het Archeon en het centrum van Alphen aan den Rijn naar Zwammerdam.*

Lijn 4: Fietsroute: door stichting PReT wordt een nieuwe fietsroute ontwikkeld die een verbinding gaat maken tussen de (bestaande) Limespresentaties in Alphen (Archeon en Nigrvm Pvlvm)), Hazerswoude (Westvaartpark en Hazerswoude-dorp) en Leiden (RMO en Matilo). De fietsroute zal digitaal gecommuniceerd gaan worden via reeds bestaande communicatiekanalen.

Vertrekpunten daarvoor kunnen zijn: vanaf de N11- parkeerplaats langs de Gemeneweg of bij de TOPlocatie: Jeu de Boer (Galgweg 5). Op termijn (2026) vanaf het station Hazerswoude Rijndijk bij het Westvaartpark. Wellicht kan daar dan ook een fietsverhuurvoorziening worden gerealiseerd. Maar ook kan vertrokken worden vanuit Leiden en Alphen.

Via het Nederlandse Limes samenwerkingsverband zullen we inzetten dat de bestaande Romeinse **Limes** (*lange afstand: 211 km*) *fietsroute die wordt uitgegeven door Fietsplatform, wordt aangepast. **Etappe (1) van Alphen aan den Rijn naar Katwijk v.v.** komt nu zeer nabij Hazerswoude en zou met een kleine uitbreiding aangepast kunnen worden: in plaats van rechtsaf aan het einde van het Spookverlaat, linksaf langs de Oostvaart naar Hazerswoude-dorp voor bezoek aan museum en horeca/winkels om daarna op het kruispunt Dorpsstraat/Gemeneweg naar rechts te gaan, langs het Westvaartpark en na bezoek aan Westvaartpark links over de Rijndijk naar de Koudekerkse brug alwaar de bestaande etappe vervolgd kan worden.*

Lijn 5: in samenwerking met Stichting PReT en gemeente Alphen aan den Rijn zal een **sloepvaarroute** van de Oude Rijn naar Hazerswoude dorp worden gepromoot. Dit gebeurt digitaal via reeds bestaande communicatiekanalen.

Via de Oostvaart is er reeds een directe vaarverbinding met Hazerswoude-dorp. Eenmaal moet een sluis genomen worden (die met de hand zelf bediend moet en kan worden) en middels de aanleg van een **museumsteiger van ca. 6 meter lang en 1 meter breed** aan de Burgemeester Warnakade komt men

	lopend na 100 meter uit bij het museum en de horeca. Mogelijk zal door de gemeente Alphen aan den Rijn een tweede steiger worden gerealiseerd aan de Poelzoom. De steigers bieden plek aan kano's, sloepen en lage schouwen. Veel mensen zijn in bezit van een sloep, zo kunnen mensen uit Leiden en Alphen aan den Rijn een dagvaartocht naar Hazerswoude-Dorp maken. Ook zonder sloep is al een vaararrangement via Jeu de Boer mogelijk die aangepast kan worden door verlenging naar Hazerswoude -dorp (https://www.jeudeboer.nl/activiteiten/kloten-langs-de-sloten). Op termijn kan mogelijk een sloepverhuurvoorziening aan de Rijn gerealiseerd worden. <i>Tevens gaan we ons inspannen om de bestaande vaarroutes onder de noemer Ervaar de Limes uit te breiden met de bovengenoemde nieuwe route. Ervaar de Limes wordt uitgegeven door Waterrecreatie Nederland. Deze route kan uitgebreid worden met de verbinding Oude Rijn- Oostvaart- Hazerswoude -dorp vv. en eventueel uitgebreid worden met een bezoek aan vaardorp Het Rietveld en aldaar bezoek aan bijvoorbeeld de Groene Kathedraal, theetuin 't Woutje en uitspanning Klein Giethoorn.</i> Lijn 6: Inrichting van de middenzaal met een permanente tentoonstelling over de Romeinen die in Hazerswoude verbleven en het vervaardigen van een audiovisuele presentatie over de Romeinen in Hazerswoude. Bij de opzet en uitvoering van deze lijn laat het museum zich adviseren door drs. E. van Ginkel. <i>Het museum is open op dinsdagmorgen (8-12 uur), vrijdagmorgen (9-12 uur) en zaterdagmiddag (13-16.30 uur). En op afspraak.</i> <i>Het museum is tevens open tijdens bijzondere evenementen zoals bijvoorbeeld tijdens open monumentendag, jaarmarkt Hazerswoude-dorp, fietstocht Laura. Met 25 vrijwilligers is er altijd iemand die bezoekers toegang tot de expositie kan geven. Bezoek aan het museum is kosteloos; wel wordt de bezoeker gewezen op de giftenpot waar naar draagkracht een bijdrage in kan worden gedaan.</i> Lijn 7: Een permanente vitrine in dorpshuis De Som in Hazerswoude-Rijndijk (later in het nieuw te bouwen dorpshuis) met een deel van de vondsten uit het Westvaartpark en een korte omschrijving en verwijzing naar de vaste tentoonstelling en audiovisuele presentatie in het museum in Hazerswoude dorp. Zo hopen we te bereiken dat inwoners van Hazerswoude Rijndijk goed geïnformeerde ambassadeurs worden van de Romeinen in Hazerswoude. <i>Dorpshuis de Som is op weekdagen tijdens kantooruren altijd open. Diverse verenigingen en maatschappelijke organisaties als ook de bibliotheek zijn er gevestigd.</i>
--	--

Lijn 8: Organisatie van periodieke “reizende” tentoonstellingen en evenementen in de dorpshuizen van de voormalige Rijnwoudse kernen (Hazerswoude-Rijndijk, Groenendijk, Hazerswoude-Dorp, Benthuizen en Koudekerk aan den Rijn). Er is een goed contact met de historische verenigingen in deze dorpskernen die samen komen in het Historisch platform Alphen aan den Rijn.

Voor de aanvraagperiode (2024-2026) denken we aan de volgende evenementen:

Archeologiedagen 2024

nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum

Feestelijke Ingebruikname van museumsteiger Hazerswoude dorp

(Romein ontdekt Hazerswoude dorp door op platte schouw het dorp in te varen)

Openingsevenement permanente tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude

De jeugd wordt betrokken door verkiezing van de mooiste Romein -uitgedost als Romeinen mogen zij de expositie openen.

Openingsevenement vitrine in dorpshuis de Som met een nagebootste opgraving voor kinderen (zoals tijdens archeologie dag)

Presentatie en verhaal over de Romeinen in Hazerswoude door Bernadette Verhoef in Dorpshuis de Som (Hazerswoude Rijndijk)

Archeologiedagen 2025

nabootsing opgraving i.s.m. historische vereniging Koudekerk aan den Rijn

Schoolpresentatie voor de (8) basisscholen in de voormalige Rijnwoudse dorpen over de Romeinen in Hazerswoude

Archeologiedagen 2026

nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum

*Als voorbeeld heeft het museum tijdens de Nationale **Archeologiedagen op 17 juni 2023** een opgraving nagebootst en een educatieve presentatie met toelichting gegeven bij het museum. Hierbij hebben we ruim 50 bezoekers (vaak (groot)ouders met kind(eren)) kunnen verwelkomen. Dat kan op andere locaties herhaald worden.*

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=564055665916678&set=pcb.564056009249977>

*Op **9 september 2023** tijdens de open monumentendag zal ditzelfde evenement plaatsvinden in **buurtschap Groenendijk bij de Scheepjeskerk** aan de Rijndijk. Op deze wijze wordt de jeugd betrokken bij de archeologische vondsten en maakt zij kennis met het verleden.*

Toegevoegde waarde voor (ruimtelijke kwaliteit) omgeving en beleefbaarheid erfgoedlijn als geheel	De vindplaats is zichtbaar vanaf de Oude Rijn. Dat betekent dat tijdens vaartochten over de Oude Rijn tussen Leiden en Alphen aan den Rijn een replica van een mijlpaal die fors van omvang is door de varenden gezien kan worden. De vindplaats is ook goed zichtbaar vanaf de belangrijkste wegen in Hazerswoude-Rijndijk: Rijndijk en Gemeneweg. De Rijn als doorgaande vaarroute kent en kende tal van zijstromen. Nog altijd zijn vele daarvan in gebruik. Zo is er een verbinding mogelijk via de Oostvaart (oostkant van Hazerswoude Rijndijk) met Hazerswoude-Dorp alwaar in het museum de aanwezigheid en het verblijf van de Romeinen in Hazerswoude tentoongesteld gaat worden. Een aftakking verbindt deze Oostvaart met vaardorp het Rietveld- een bijzonder fraai natuurgebied met horeca (Klein Giethoorn en Theetuin 't Woutje) die direct per boot bereikbaar is. Ook zijn er logiesmogelijkheden. De waterstructuur ten zuiden van de Rijn is overgebleven na het droogmaken van de diverse polders. Voormalige molengangen (een 2-gang en een 3-gang) zijn zichtbaar gemaakt aan de Westvaart nabij de oude sluis (dagetappe 3 LAW) . Maar ook langs de Oostvaart zijn de Blauwe Wip en de Rietveldse molen (Papenvaart) (dagetappe 4) nog te bewonderen.
Locatie project (gemeente)	Dit project werkt mee aan het zichtbaar maken van de Limes in het kader van Alphen aan den Rijn, wereldstad aan de Limes. Hazerswoude-Rijndijk (archeologische vindplaats) en Hazerswoude-dorp (museum) zijn dorpskernen behorend tot de gemeente Alphen aan den Rijn. De wandel-, fiets- en vaarroutes passen in of vullen de bestaande knooppunten langs de Limes aan. De vindplaats in Hazerswoude-Rijndijk bevindt zich op/nabij de oorspronkelijke Limes.
Relatie met de Erfgoedlijn Limes Zuid-Holland	Er is een relatie met: *Oude Rijn Romeinse waterbaan *Onderscheidend aanbod op dagmarsafstand (vanuit Leiden of Alphen aan den Rijn of startend in Hazerswoude kan wandelend, met fiets of met sloep beleefd worden hoe de Romeinen in Hazerswoude hebben geleefd. *Toeristische knopen Leiden en Alphen met een extra knoop halverwege ter hoogte van het Westvaartpark op de oorspronkelijke Limes en verlenging naar het museum in Hazerswoude-Dorp (3,6 kilometer vanaf de vindplaats). Tevens draagt het project met de 8 lijnen bij aan Beleefbaarheid, Bekendheid, de Bereikbaarheid en Benut het de mogelijkheden die beschikbaar zijn.
Versterking en verbreding	De vondsten nabij het Westvaartpark in Hazerswoude-Rijndijk maken Romeins-militaire aanwezigheid op die plaats zeer waarschijnlijk. De aard zal nader

van het Limes aanbod	bepaald moeten worden. Op zich bijzonder maar niet vreemd aangezien de locatie zich halverwege de castella Matilo en Albaniana bevindt. Een mijlpaal wordt vaak op een punt van belang geplaatst. Ook de gevonden damstructuren en talud naar een (nog te vinden) brug maken de vindplek interessant. Deze infrastructuur biedt nieuwe inzichten. De vondsten versterken het bestaande Limes aanbod. Verbreding van het bestaande aanbod vindt plaats door middels (ver)nieuw(d)e wandelroutes, fietsroutes en een vaarroute de vindplaats te verbinden met het museum in Hazerswoude-Dorp alwaar een deel van de vondsten getoond en het verhaal over de Romeinse Limes verteld kan worden. Hiermee bieden we inwoners, recreanten en toeristen een blik op de aanwezigheid en betekenis van de Romeinen in Hazerswoude. Door de verbinding die het museum heeft met Hazerswoude-Dorp en Hazerswoude-Rijndijk, de daar aanwezige basisscholen en middelbaar onderwijs in Hazerswoude-dorp, de dorpshuizen en dorpsoverleggen is er een natuurlijke basis van waaruit met enige regelmaat evenementen georganiseerd kunnen gaan worden gericht op de doelgroep: jongeren. Het tijdens de archeologiedagen 2023 door het museum georganiseerde event was zeer succesvol en is voor herhaling vatbaar.
(Beleids) kader	Het project Romeinen in Hazerswoude sluit naadloos aan op de missie en visie van het museum. Deze luidt als volgt: • Het vastleggen van, informeren over, belangstelling kweken voor en bevorderen van kennis van de geschiedenis van Hazerswoude. • Het verzamelen en tentoonstellen van historisch belangrijk materiaal met betrekking tot Hazerswoude <i>Het museum zet zich in om historie zichtbaar en beleefbaar te maken.</i> • De instandhouding van het pand Dorpsstraat 66, 2391 BK Hazerswoude, gemeente Alphen aan den Rijn • Zich in te zetten om historisch- en architectonisch waardevolle panden en objecten in de kern Hazerswoude te behouden. Dit kunnen Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten of andere belangrijke panden of objecten zijn Zie ook www.museumhazerswoude.nl/
Rol provincie Zuid-Holland	subsidiënt
Rol overige partners	Gemeente Alphen aan den Rijn: zal worden gevraagd de helft van de project kosten voor haar rekening te nemen. Gezien de budgettaire ruimte van de gemeente zal dat in de tijd gefaseerd moeten worden aangevraagd. Mocht dat tot onvoldoende dekking leiden dan ziet het museum de volgende

	alternatieven: het indienen van een aanvraag bij het Bernard Cultuurfonds en/of Fonds Alphen en omstreken. De gemeente Alphen aan den Rijn zal om toestemming worden verzocht voor de plaatsing van informatiezuil, mijlpaalreplica en borden (lijnen 1 en 2) en om aanleg van de museumsteiger aan de zuidoever van de Burgemeester Waraarkade te accorderen (Lijn: 5) Stichting PReT Platform Recreatie en Toerisme in Alphen aan den Rijn) draagt zorg voor de lijnen 2 (inhoud), 3, 4 en 5b. De stichting Historisch Museum Hazerswoude draagt zorg voor de lijnen 1,2 (plaatsen van borden), 6,7 en 8 en zorgt voor afstemming en coördinatie inzake de lijnen 2,3,4 en 5.
Projectorganisatie	Bestuur en vrijwilligers van stichting Historisch Museum Hazerswoude; alle door hen ingezette uren zijn op vrijwillige basis. De leiding van het project is in handen van de voorzitter van het museumbestuur: Leon van der Werf Het projectteam bestaat uit: Leon van der Werf, Bernadette Verhoef (Hoofdredacteur De Hazelier een 4x per jaar verschijnend blad door het museum uitgegeven en verspreid onder donateurs; tevens is zij voorzitter van het dorpsoverleg Hazerswoude-Rijndijk Oost; daarnaast is zij voormalig leerkracht basisonderwijs) en Theo Olierook (penningmeester van het museumbestuur en Facebookcoördinator van het museum). In het kader van Alphen Wereldstad aan de Limes heeft Han Hendrickx als Limes verbinder toegezegd zich in te zullen zetten voor de realisatie van de lijnen 3,4 en 5. Han is ook secretaris van stichting PReT die de uitgever is van themagerichte toeristisch recreatieve wandel-, fiets- en vaarroutes in de gemeente. Contact met de gemeente Alphen aan den Rijn loopt voor dit project met Debby Leenen, programmamanager Alphen, Wereldstad aan de Limes en ambtelijk vertegenwoordiger van de gemeente Alphen aan den Rijn aan de netwerktafel Erfgoedlijn Neder-Germaanse Limes. Zij coördineert de bijdragen van de gemeente Alphen aan den Rijn aan dit project. Drs. Evert van Ginkel begeleidt en realiseert de inrichting en samenstelling van de vitrines voor de vaste tentoonstelling en de audiovisuele presentatie over de Romeinen in Hazerswoude. Alsmede adviseert hij over de inrichting van een vitrine voor dorps huis De Som en begeleidt de realisatie van de informatiezuil en replica van de mijlpaal.

	Janneke Noordervliet, Adviseur archeologie en bodem bij Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) en stadsarcheoloog van Alphen aan den Rijn is betrokken geweest bij de opgravingen en zal betrokken worden bij de aankledingen in en rond het Westvaartpark (informatiezuil en replica mijlpaal). Tenslotte wordt inzake de inrichting van de presentatie in het museum afgestemd met en advies ingewonnen bij RomeinenNU. Met de kennis en kunde van Erfgoed Zuidholland gaan we de vrijwilligers in het museum trainen om het verhaal van de Romeinen goed over te kunnen brengen.
--	--

Financiële paragraaf (Nader uit te werken: omschrijving subsidiabele kosten)	Begroting aanvraag Romeinen in Hazerswoude				
	lijn	Toelichting	Kostenprognose materieel incl BTW	Vrijwilligersuren voor coördinatie, begeleiding en uitvoering	Totale kosten incl BTW + waarde vrijwilligers inzet
	1	Kosten informatiezuil in Limes huisstijl (Buro Kloeg; Bunnik) en	€ 8.500	Coördinatie: 10 uur	€ 26.000
		Replica mijlpaal (Archeoplan; Delft)	€ 17.500	Ophalen en plaatsing van de informatiezuil en de mijlpaalreplica: 32 uur Totaal uren 42 € 1.470	€ 1.470
	2	Informatie-en routebord bij station/tijdelijk Galgweg 5 én op N11 parkeerplaats Gemeeneweg (x2)	€ 10.000	Coördinatie: 16 uur Ophalen en plaatsing van de info-borden: 32 uur Totaal uren 48 € 1.680	€ 10.000 € 1.680
	3	Ontwikkelen Limeswandroute + uitdeelfolders (St. PReT)	€ 5.000	Afstemmingsuren vanuit Museum met PReT : 10 uur € 350	€ 5.000 € 350
	4	Ontwikkelen fietsroute +digitale communicatie en promotie (PreT)	geen kosten ; bestaand budget	Afstemmingsuren vanuit Museum met PReT : 10 uur € 350	€ 350
	5a	Aanleg steiger door vrijwilligers aan zuidoever van de Burg. Waraarkade (steiger is op < 100 meter afstand van het museum). Bij de steiger een verwijsbordje naar het museum.	€ 10.000 heipalen; huur van paaldrijver en werkponton; steigermateriaal; bevestigingsmateriaal; + bolders + verwijsbord	Planvoorbereiding: 36 uur Materiaal aankopen: 16 uur Locatie gereed maken+ steiger afmonteren 2manx16 uur:32 uur Verwijsbord maken en plaatsen: 16 uur Totaal 100 uur = € 3.500	€ 10.000 € 3.500

	5b	Digitale Communicatie en promotie sloepvaarroute naar Hw dorp (St. PReT)	geen kosten; dekking uit bestaand budget	Afstemmingsuren vanuit Museum met PReT: 10 uur € 350	€ 350	
	6	Inrichting midden zaal museum met objecten /replica's van originele objecten, het verhaal, audiovisuele presentatie over de Romeinse Limes in Hazerswoude o.b.v. prijsopgave E. van Ginkel	€ 40.000	Begeleiding realisatie tentoonstelling en presentatie vanuit museumorganisatie: 40 uur = € 1.400 Basis openstellings-uren gedurende het jaar x 2 (2025 en 2026) 10 uur x 2 personen x 52 weken x 2 jaar = 2080 uur x 35= € 72.800 Totale vrijw. inzet: € 74.200	€ 40.000 € 74.200	
	7	Vitrine met een aantal vondsten en het verhaal over de opgravingen en de Romeinse Limes+ verwijzing naar museum in Hazerswoude dorp	€ 5.000	begeleiding vanuit museum-organisatie: 10 uur = € 350	€ 5.000 € 350	
	8	Periodieke evenementen te organiseren vanuit het museum gericht op doelgroepen als jongeren, mindervaliden en mensen met een migratieachtergrond vanuit het verhaal van de Romeinen in Hazerswoude (migranten van 2000 jaar geleden!).	Materiaal 2x € 1.000= € 2.000 PR kosten museum: € 200 Totaal € 2.200	inzet vanuit vrijwilligers jaarlijks: 2 evenementen Vorbereiding: 2x8 = 16 uur PR en communicatie: 16 uur Uitvoering: 3 mandagen per evenement: 2 x3 x 8uur= 48 uur Totaal : 80 uur= € 2.800	€ 2.200 € 2.800	
		Totaal kostenraming in deze fase	Materiaal € 98.200	Vrijwilligersuren 2.430 x 35= € 85.050	€ 98.200 54% € 85.050 46% € 183.250 100%	
	Zie ook de begroting en koten/inkomstenplanning in bijlage op basis van format van provincie . Omdat het museum de BTW kan verrekenen is in de bijlage uitgegaan van de kosten exclusief BTW.					

	Uitgegaan wordt van 50% cofinanciering door de provincie en 50% cofinanciering door de gemeente Alphen aan den Rijn van de project kosten. Aanvraag provincie Zuid Holland (erfgoedlijn Limes) € 41.031,50 Aanvraag cofinanciering bij gemeente Alphen aan den Rijn € 41.031,50																																														
Planning (geplande start- en realisatiedatu m)	Planning project <i>Romeinen in Hazerswoude</i> aanvraag 2024 <table border="1"> <thead> <tr> <th>lijn</th><th>toelichting</th><th>startdatum</th><th>realisatiedatum</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td><td>Realisatie Informatiezuil over Limes en vondsten + replica mijlpaal in Westvaartpark</td><td>Q2 2024</td><td>Q3 2024¹</td></tr> <tr> <td>2</td><td>Informatie-routeborden met wandelroute, fietsroute en vaarroute plaatsen (Afh. van realisatie lijn 3,4 en 5b)</td><td>Q2 2024</td><td>Q4 2024</td></tr> <tr> <td>3</td><td>Realisatie Limeswandeleroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn (inclusief Westvaartpark en Hazerswoude dorp) en daarover communiceren via folders én websites én aanpassen Limes LAW XVI dagetappes 3 en 4</td><td>Q4 2023</td><td>Q3 2024</td></tr> <tr> <td>4</td><td>Realisatie fietsroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn en daarover digitaal communiceren via relevante websites én aanpassen Limes LA fietsroute vanaf Leiden/ Alphen aan den Rijn waarin Westvaartpark en museum Hazerswoude zijn opgenomen</td><td>Q4 2023</td><td>Q3 2024</td></tr> <tr> <td>5a</td><td>Museumsteiger aanleggen</td><td>Q2 2024</td><td>28-8-2024</td></tr> <tr> <td>5b</td><td>Sloepenvaarroute uitbrengen en daarover digitaal communiceren via relevante websites en bestaande <i>Ervaar de Limes</i> vaarroutes uitbreiden met een sloepenroute via Oostvaart naar Hazerswoude dorp</td><td>Q4 2023</td><td>Q3 2024</td></tr> <tr> <td>6</td><td>Museum opstelling over <i>Romeinen in Hazerswoude</i></td><td>Q1 2024</td><td>januari 2025</td></tr> <tr> <td></td><td>Vanaf januari 2025 zal de tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude wekelijks te zien zijn op dinsdagochtend, vrijdagochtend en zaterdagmiddag. Bovendien zal de tentoonstelling open zijn tijdens bijzondere evenementen en op aanvraag.</td><td>Januari 2025</td><td>januari 2025 tot en met december 2026</td></tr> <tr> <td>7</td><td>Vitrine voor dorpshuis de Som</td><td>Q3 2024</td><td>februari 2025 tot en met december 2026</td></tr> <tr> <td>8</td><td>Archeologiedagen 2024 nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum</td><td>Q2 2024</td><td>3^e weekend juni 2024</td></tr> </tbody> </table>			lijn	toelichting	startdatum	realisatiedatum	1	Realisatie Informatiezuil over Limes en vondsten + replica mijlpaal in Westvaartpark	Q2 2024	Q3 2024 ¹	2	Informatie-routeborden met wandelroute, fietsroute en vaarroute plaatsen (Afh. van realisatie lijn 3,4 en 5b)	Q2 2024	Q4 2024	3	Realisatie Limeswandeleroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn (inclusief Westvaartpark en Hazerswoude dorp) en daarover communiceren via folders én websites én aanpassen Limes LAW XVI dagetappes 3 en 4	Q4 2023	Q3 2024	4	Realisatie fietsroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn en daarover digitaal communiceren via relevante websites én aanpassen Limes LA fietsroute vanaf Leiden/ Alphen aan den Rijn waarin Westvaartpark en museum Hazerswoude zijn opgenomen	Q4 2023	Q3 2024	5a	Museumsteiger aanleggen	Q2 2024	28-8-2024	5b	Sloepenvaarroute uitbrengen en daarover digitaal communiceren via relevante websites en bestaande <i>Ervaar de Limes</i> vaarroutes uitbreiden met een sloepenroute via Oostvaart naar Hazerswoude dorp	Q4 2023	Q3 2024	6	Museum opstelling over <i>Romeinen in Hazerswoude</i>	Q1 2024	januari 2025		Vanaf januari 2025 zal de tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude wekelijks te zien zijn op dinsdagochtend, vrijdagochtend en zaterdagmiddag. Bovendien zal de tentoonstelling open zijn tijdens bijzondere evenementen en op aanvraag.	Januari 2025	januari 2025 tot en met december 2026	7	Vitrine voor dorpshuis de Som	Q3 2024	februari 2025 tot en met december 2026	8	Archeologiedagen 2024 nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum	Q2 2024	3 ^e weekend juni 2024
lijn	toelichting	startdatum	realisatiedatum																																												
1	Realisatie Informatiezuil over Limes en vondsten + replica mijlpaal in Westvaartpark	Q2 2024	Q3 2024 ¹																																												
2	Informatie-routeborden met wandelroute, fietsroute en vaarroute plaatsen (Afh. van realisatie lijn 3,4 en 5b)	Q2 2024	Q4 2024																																												
3	Realisatie Limeswandeleroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn (inclusief Westvaartpark en Hazerswoude dorp) en daarover communiceren via folders én websites én aanpassen Limes LAW XVI dagetappes 3 en 4	Q4 2023	Q3 2024																																												
4	Realisatie fietsroute tussen Leiden en Alphen aan den Rijn en daarover digitaal communiceren via relevante websites én aanpassen Limes LA fietsroute vanaf Leiden/ Alphen aan den Rijn waarin Westvaartpark en museum Hazerswoude zijn opgenomen	Q4 2023	Q3 2024																																												
5a	Museumsteiger aanleggen	Q2 2024	28-8-2024																																												
5b	Sloepenvaarroute uitbrengen en daarover digitaal communiceren via relevante websites en bestaande <i>Ervaar de Limes</i> vaarroutes uitbreiden met een sloepenroute via Oostvaart naar Hazerswoude dorp	Q4 2023	Q3 2024																																												
6	Museum opstelling over <i>Romeinen in Hazerswoude</i>	Q1 2024	januari 2025																																												
	Vanaf januari 2025 zal de tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude wekelijks te zien zijn op dinsdagochtend, vrijdagochtend en zaterdagmiddag. Bovendien zal de tentoonstelling open zijn tijdens bijzondere evenementen en op aanvraag.	Januari 2025	januari 2025 tot en met december 2026																																												
7	Vitrine voor dorpshuis de Som	Q3 2024	februari 2025 tot en met december 2026																																												
8	Archeologiedagen 2024 nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum	Q2 2024	3 ^e weekend juni 2024																																												

¹ het realiseren van de replica van de mijlpaal is afhankelijk van het afronden van het onderzoek en de leverantiedatum door Archeoplan in Delft . Mocht het onderzoek langer duren dan kan de realisatiedatum van de mijlpaalreplica verschuiven naar Q2 2026.

	Feestelijke Ingebruikname van museumsteiger Hazerswoude dorp (Romein ontdekt Hazerswoude dorp door op platte schouw het dorp in te varen) Openingsevenement permanente tentoonstelling Romeinen in Hazerswoude De jeugd wordt betrokken door verkiezing van de mooiste Romein -uitgedost als Romeinen mogen zij de expositie openen. Openingsevenement vitrine in dorps huis de Som met een nagebootste opgraving voor kinderen (zoals tijdens archeologie-dagen) Presentatie en verhaal over de Romeinen in Hazerswoude door Bernadette Verhoef in Dorps huis de Som (Hazerswoude Rijndijk) Archeologiedagen 2025 nabootsing opgraving i.s.m. historische vereniging Koudekerk aan den Rijn Schoolpresentatie voor de (8) basisscholen in de voormalige Rijnwoudse dorpen over de Romeinen in Hazerswoude Archeologiedagen 2026 nagebootste opgravingen voor kinderen bij museum	Q2 2024 Q3 2024 Q4 2024 Q4 2024 Q2 2025 Q3 2024 Q2 2026	tijdens jaarmarkt 28 augustus 2024 januari 2025 februari 2025 februari 2025 3^e weekend juni 2025 op verzoek vanaf september 2025-juni 2026 3^e weekend juni 2026	
Communicatie en PR (Geef aan hoe er over het project wordt gecommuniceerd naar belanghebbenden, omwonenden, pers, etc.)	- Het museum heeft een eigen website waarop de permanente tentoonstelling en verwijzing naar periodieke evenementen gemeld gaan worden. https://www.museumhazerswoude.nl/ - Het museum heeft een Facebook pagina waarop periodiek aandacht wordt geschonken aan de tentoonstelling en evenementen. https://www.facebook.com/p/Historisch-Museum-Hazerswoude-100069367470720/ - Het museum heeft directe contacten met de dorpskernen via de dorpsoverleggen en de dorps huizen alwaar periodiek een event wordt georganiseerd voor de jeugd en volwassenen. - Het museum plaatst zeer regelmatig artikelen in het lokale weekblad de Groene Hart koerier (papier en digitaal).			

	https://www.groenehartkoerier.nl/ • Het museum heeft een eigen periodiek <i>De Hazelier</i> waarin aandacht aan de vondsten en het verhaal erachter is en zal worden besteed. • Via St. Pret zullen de wandel-, fiets en vaarroute opgenomen worden in de op dagrecreatie en toerisme gerichte folders, routekaarten en op de relevante websites (o.a. www. RomeinsAlphen.nl). Ook zullen Wandelnet, Fietsplatform en Waterrecreatie Nederland verzocht worden de bestaande Limesroutes aan te vullen/aan te passen met een bezoek aan het museum in Hazerswoude dorp en zo mogelijk de vindplaats in het Westvaartpark en deze aanpassingen op te nemen in gidsen, websites en app's. • Aandacht in de rubriek PuurPodium van Omroep Alphen.
Huidige fase project	Planvorming en overleg over realisatie van de lijnen. <i>Van groot belang is de duiding van de vondsten en het achterliggende verhaal bij de vondsten. Hiervoor wachten we op het resultaat van het onderzoek door Vestigia BV. uit Amersfoort naar de beschrijving van de gevonden objecten. Deze beschrijving is van groot belang voor het realiseren van de lijnen. Dit geldt zeker voor het onderzoek naar de gevonden onderdelen van de mijlpaal benodigd voor het kunnen maken van een replica.</i> <i>Via de secretaris van PREt die als verbinder optreedt is er al afstemming ingezet met de gemeente Alphen aan den Rijn over diverse aspecten van de projectaanvraag (Westvaartpark, borden plaatsen, museumsteiger, wandel-, fiets- en vaarroutes. De gemeente ondersteunt deze aanvraag volmondig.</i> Detailuitwerking van de lijnen zal starten zodra bekend is of de aanvraag door de provincie Zuid-Holland gehonoreerd wordt.
Duurzame verankering	Het hele project nodigt uit om te wandelen, fietsen of varen. Buiten zijn en genieten van de natuur is een belangrijk aspect voor een gezonde leefstijl. Het project nodigt uit om te informeren en te bekijken. De materialen die gebruikt worden voor de borden/replica's zullen zodanig gekozen worden dat ze een lange levensduur tegemoet kunnen zien. Vervaardiging van de informatieborden/zuil geschiedt binnen Nederland om zo min mogelijk reiskilometers nodig te maken. We volgen hierbij de richtlijnen van Limes Nederland.

	Bezoek aan het museum is kosteloos; daardoor inclusief want voor iedere beurs toegankelijk.
Afbreukrisico's	Er is geen voetpad tussen de N11 parkeerplaats en het Westvaartpark (je loopt over het fietspad). Ook tussen het Westvaartpark en de Galgweg (omgelegde dagetappe 3) ontbreekt langs het fietspad een voetpad. Hierdoor is er een veiligheidsrisico. Het is nog niet duidelijk hoe de infrastructuur gaat worden als er straks een station is/komt. De parkeerplaats gaat dan van de huidige locatie verdwijnen en krijgt een nieuwe plek. De Limes wandelroute (dagetappe 3) gaat over het boerenlandpad over het land van Jeu de Boer (Galgweg 5) richting Hazerswoude- dorp. Tijdens het vogelbroedseizoen (medio maart tot en met medio juni) is dit pad gesloten. Via het fiets/wandel pad langs de Oostvaart (150 meter verder) kan echter het dorp ook prima bereikt worden. Tijdens de realisatie van het station (ProRail communiceert nu 2026 als realisatiejaar) kan de route naar de entree van het Westvaartpark enige hinder ondervinden.